

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥ
Ξυλόκαστρο, 4-5 Νοεμβρίου 2017

***Αδριανός, προστάτης των Τεχνών: Αρχαίο
Ελληνικό Θέατρο***

**Παπαδοπούλου Μαρία, Μ.Εδ., υπ.δρ.
Εκπ/κός 2^{ου} Γυμνασίου Κιάτου**

Αδριανός, προστάτης των Τεχνών: Αρχαίο Ελληνικό Θέατρο

Παπαδοπούλου Μαρία

2^ο Γυμνάσιο Κιάτου, Εκπαιδευτικός ΠΕ02, Μ.Εδ., υπ.δρ.

E-mail:mparado@sch.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Αδριανός θεωρείται ένας από τους «πέντε καλούς αυτοκράτορες», καθώς απέφευγε τους πολέμους και επικέντρωσε την προσοχή του στη διατήρηση της ειρήνης σε όλο τον κόσμο. Επεδίωξε να ενδυναμώσει την απέραντη αυτοκρατορία περισσότερο με υποδομές και λιγότερο με κατακτητικούς πολέμους. Έτσι σε πολλά μέρη, που επισκέφθηκε, έκτισε βιβλιοθήκες, υδραγωγεία, λουτρά και θέατρα. Το γεγονός ότι ήταν γνώστης της ελληνικής γραμματείας και λάτρης του ελληνικού πολιτισμού το έδειξε όχι μόνο με τη μελέτη των επικούρειων φιλοσόφων, την οργάνωση του Πανελληνίου, τη συμμετοχή του στα Ελευσίνια Μυστήρια, την ανοικοδόμηση της Αθήνας, αλλά και το ενδιαφέρον που επέδειξε για τα αρχαία ελληνικά θέατρα σε ολόκληρη την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Το όνομά του συνδέθηκε με πολλά θέατρα, καθώς έκτισε καινούργια, επισκεύασε παλαιότερα, παρακολούθησε ή οργάνωσε παραστάσεις. Στην παρούσα εργασία θα παρουσιαστούν ενδεικτικά ορισμένα από τα θέατρα με τα οποία συνδέεται το όνομα του άμεσα ή έμμεσα.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: πολιτική ειρήνης, λάτρης ελληνικού πολιτισμού, ελληνικό θέατρο

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία ήταν αποτέλεσμα της μαθησιακής αλληλεπίδρασης δασκάλου-μαθητή. Είναι ευρέως αποδεκτό ότι ο εκπαιδευτικός κινητοποιεί τη διαδικασία της απόκτησης γνώσης για τον μαθητή, αλλά αυτό που δεν έχει τονιστεί ιδιαίτερα είναι ότι και ο μαθητής συμβάλλει στην πνευματική και επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Άλλωστε, σύμφωνα με την “προβληματίζουσα” εκπαίδευση του Φρέιρε, δεν διχοτομείται η δραστηριότητα δασκάλου-μαθητή, γιατί «ο δάσκαλος δεν είναι πια εκείνος που διδάσκει, αλλά εκείνος που και ο ίδιος διδάσκεται, στον διάλογο με τούς μαθητές, οι οποίοι με τη σειρά τους, ενώ διδάσκονται, ταυτόχρονα διδάσκουν» (Φρέιρε, 1977:89). Γι’ αυτό είναι απαραίτητο - και σημαντικό ταυτόχρονα - να τονιστεί ότι η αφορμή για την παρούσα έρευνα και παρουσίαση ήταν οι εργασίες που παρουσίασαν οι μαθητές και οι μαθήτριες για τα αρχαία ελληνικά θέατρα στο μάθημα “Αρχαία Ελληνικά από μετάφραση” της Γ’ Γυμνασίου και, συγκεκριμένα, στην *Ελένη* του Ευριπίδη, με σκοπό να κατανοήσουν τη συμβολή του αρχαίου ελληνικού θεάτρου στη διαπαιδαγώγηση του λαού και στην ανάπτυξη του πολιτισμού. Συγκεκριμένα, κατά την παρουσίαση των εργασιών οι μαθητές αναφέρθηκαν στον Αδριανό, καθώς ήταν εκείνος ο αυτοκράτορας που κατασκεύασε ή επισκεύασε το θέατρο που παρουσίαζαν. Αυτό το γεγονός συνέπεσε με το Συμπόσιο που διοργανώθηκε στο Ν. Κορινθίας από τον Σύνδεσμο Φιλολόγων και τη Σχολική Σύμβουλο και απετέλεσε το έναυσμα για διερεύνηση της σχέσης του Αδριανού με το αρχαίο ελληνικό θέατρο.

Θεωρητικό πλαίσιο

Την εποχή του Αυγούστου η ρωμαϊκή αυτοκρατορία διανύει μια περίοδο ακμής και ειρήνης κατά την οποία δέχθηκε έντονα την ελληνική επίδραση, γι' αυτό και χαρακτηρίστηκε ως «ο αυτοκράτορας της ειρήνης» (Eck, 1976:13). Στην εποχή των διαδόχων του δεν επιδιώκεται πια η επέκταση της αυτοκρατορίας, αλλά η διατήρηση αυτής της ειρήνης και της ευημερίας των υπηκόων της. Οι αυτοκράτορες αυτής της περιόδου έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την πολιτιστική ανάπτυξη των επαρχιών του Ρωμαϊκού Κράτους. Η οικονομική ανάπτυξη τους επέτρεψε να κατασκευάσουν μεγάλο αριθμό έργων κοινής ωφέλειας σε όλη την αυτοκρατορία, όπως γέφυρες, υδραγωγεία, αγορές, θέρμες, ωδεία, βιβλιοθήκες, θέατρα. Η πνευματική αναγέννηση των αυτοκρατορικών χρόνων οφείλεται σε Έλληνες λόγιους, που ανανέωσαν τη σκέψη των αρχαίων κλασικών, αλλά και σε φιλέλληνες αυτοκράτορες, όπως ο Αδριανός, που υποστήριζε πως «κάθε άνθρωπος, που είχε λίγο-πολύ την τύχη να επωφεληθεί απ' αυτήν την κληρονομιά του πολιτισμού, έχει την υποχρέωση να την προστατεύει για το ανθρώπινο γένος» (Yourcenar, 1989:253). Συγκεκριμένα, την περίοδο του Αδριανού η ελληνική Ανατολή έζησε μια νέα και κάπως μεγαλύτερης διάρκειας περίοδο ευδαιμονίας. Ο Αδριανός εκδήλωσε τον φιλελληνισμό του με συγκεκριμένα μέτρα, κυρίως στον θρησκευτικό, τον πολιτειακό και τον καλλιτεχνικό τομέα (Bowersock, 1976:117).

Οι Ρωμαίοι θαύμαζαν και αξιοποίησαν ποικιλοτρόπως τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Η κ. Χωρέμη, προϊσταμένη της Α' Ε.Κ.Π.Α. υποστηρίζει πως «είναι μοναδικό το φαινόμενο μιας χώρας, που, ουσιαστικά υπόδουλη, διδάσκει τη φιλοσοφία της, τις τέχνες της, τα γράμματά της, διά του κατακτητού της στην ανθρωπότητα». Έτσι, έντονο είναι το ενδιαφέρον τους και για το αρχαίο ελληνικό θέατρο που εκδηλώνεται και με την παρακολούθηση αρχαίων ελληνικών παραστάσεων - ο Ευριπίδης παιζόταν συχνά (Follet, 1976:172) - αλλά και με το ενδιαφέρον τους για τον χώρο, όπου παίζονταν οι παραστάσεις. Έτσι, σύμφωνα με την Di Napoli (2015) είναι πολλά τα ελληνικά θέατρα της κλασικής και ελληνιστικής περιόδου, που διατηρήθηκαν, αλλά και επισκευάστηκαν, για να φιλοξενήσουν νέα είδη θεαμάτων και, επίσης, κατασκευάστηκαν νέα θέατρα σε κάθε τόπο της απέραντης αυτοκρατορίας. Άλλωστε, σύμφωνα με τον Γώγο (1999,) το θέατρο μετά την αγορά αποτελούσε τον πυρήνα της ρωμαϊκής πόλης. Το ρωμαϊκό θέατρο αποτελεί εξέλιξη του αρχαίου ελληνικού θεάτρου. Υπάρχουν, όμως, σημαντικές αλλαγές. «Το απέριττο ανοικτό ελληνικό θέατρο διαδέχεται το βαρύ, κλειστό ρωμαϊκό. Οι διαστάσεις μεγάλωναν... κατασκευάζονται συνήθως σε επίπεδα μέρη. Τα μέρη της τριμερούς διάρθρωσης (κοίλο, ορχήστρα, σκηνή) ανήκουν σε ενιαίο κτίριο» (Προτελάνος, 1999:3). Δημιουργήθηκαν και μεταβατικοί τύποι μεταξύ των ελληνικών και του ρωμαϊκού θεάτρου, όπως τα ρωμαϊκού τύπου της Μικράς Ασίας, τα ελληνορωμαϊκά κτισμένα στη Ν. Ιταλία, ο γαλλορωμαϊκός τύπος και τα ωδεία. Σύμφωνα με τους Μπολέτη και Πινέτη (1999) εκτός από τις 730 καταγεγραμμένες αρχαίες θεατρικές κατασκευές κατά τη ρωμαϊκή περίοδο η έρευνα αναφέρει 416 νέα θέατρα και 45 ωδεία.

Παράλληλα με την εξέλιξη του θεατρικού χώρου διαφοροποιήθηκαν και τα θεάματα που λάμβαναν χώρα στα θέατρα. Το αρχαίο δράμα της κλασικής εποχής υποχωρεί και από τα ελληνιστικά χρόνια πρωταγωνιστής δεν ήταν ο δραματικός ποιητής αλλά ο δραματικός υποκριτής και οι παραστάσεις αρχαίων δραμάτων περιορίζονται σε παρουσιάσεις αποσπασμάτων τους (Βιβιλάκης, 1999). Ένα νέο είδος θεάτρου εμφανίζεται στη Σικελία, το μιμόδραμα, πρόκειται για απλές, αυτοσχέδιες, σύντομες κωμικές σκηνές που απεικόνιζαν με τρόπο φαιδρό γεγονότα από την καθημερινή ζωή, σατίριζαν πρόσωπα, ήθη και πράξεις,

απομυθοποιούσαν επεισόδια από τη μυθολογία ή παρωδούσαν αρχαίες τραγωδίες. Τα άκομψα αστεία και οι ακράτητες βωμολοχίες διάνθιζαν αδιάκοπα τα μιμικά αυτά δρώμενα, που άμεσος σκοπός τους ήταν να προκαλέσουν το γέλιο των θεατών (Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού). Καθώς η ψυχαγωγία του πληθυσμού αξιοποιούνταν ως μέσο προπαγάνδας, σε θεατρικούς χώρους, διοργανώνονταν επίσης ιπποδρομίες, εικονικές ναυμαχίες, μονομαχίες θανάτου και εορτές προς τιμή των νέων αυτοκρατόρων και έτσι δημιουργήθηκαν νέες ανάγκες για περαιτέρω χρήση του θεάτρου που με τη σειρά του προκάλεσε αλλαγές στην αρχιτεκτονική του και τον γλυπτό διάκοσμο που λειτουργεί ως φορέας μηνυμάτων. Ο θεατής έρχεται σε επαφή με πορτρέτα αυτοκρατόρων ή μελών της αυτοκρατορικής οικογένειας, στοιχείο που δεν υπήρχε στην ελληνική τέχνη (Οικονόμου, 2014:4).

Ανάλυση δεδομένων

Η παρούσα εργασία θα διερευνήσει τη σχέση του Αδριανού με το ελληνικό θέατρο μελετώντας τρεις άξονες. Ο πρώτος άξονας έρευνας εστιάζει στην κατασκευή ή επισκευή θεάτρων, που συντελέστηκαν την εποχή του αυτοκράτορα Αδριανού, ο δεύτερος άξονας στην παρουσίαση ανάγλυφων σε θέατρα που συνδέονται με τον Αδριανό και ο τρίτος παρουσιάζει το ελληνικό θέατρο που υπήρχε μέσα στην Έπαυλη του στο Τίβολι της Ρώμης.

Θέατρα

Ως προς την κατασκευή ή επισκευή θεάτρων την εποχή Αδριανού θα παρουσιαστούν ενδεικτικά επτά θέατρα (τέσσερα από τον ευρωπαϊκό χώρο και τρία από την Ασία), αν και το όνομα του Αδριανού συνδέεται άμεσα ή έμμεσα και με άλλα θέατρα.

Το θέατρο του Άργους είναι ένα από τα μεγαλύτερα αρχαία θέατρα της Ελλάδας χωρητικότητας 20.000 θέσεων. Σύμφωνα με την κ. Ψυχογιού οικοδομήθηκε κατά τους ελληνιστικούς χρόνους, στις αρχές του 3^{ου} π.χ. αιώνα και αντικατέστησε το θέατρο του 5^{ου} π.χ. αιώνα που βρισκόταν νοτιότερα. Διοργανώνονταν αγώνες μουσικής και δράματος των πανελλήνιων αγώνων των Νεμέων, καθώς και πολιτικές συνεδριάσεις, όπως η Σύνοδος της Αχαϊκής Συμπολιτείας, που γινόταν τακτικά κατά τον 2ο αι. π.Χ. Στα ρωμαϊκά χρόνια, την εποχή του αυτοκράτορα Αδριανού, το μνημείο επαναδιαμορφώθηκε. Εδώ φιλοξενούνταν πλέον διάφοροι εορτασμοί (Σεβάστεια, Τίτεια, Τραιάνεια, Αντινόεια) καθώς και θεάματα, όπως κυνήγι θηρίων ή μονομαχίες, που είχαν ως αποτέλεσμα την αλλαγή τόσο της ορχήστρας όσο και της σκηνής, π.χ. ψηλό στηθαίο ολόγυρα για την προστασία των θεατών (Διάζωμα, 2009α:8).

Κάθε πρόγραμμα ανακαίνισης των θεάτρων στην Ανατολή εντάσσεται στο πλαίσιο της λατρείας του βασιλεύοντος αυτοκράτορα ως νέου θεού και ακολουθεί η διοργάνωση τοπικών εορτών προς τιμήν του που φέρουν το όνομά του. Στο θέατρο του Διονύσου Ελευθερέως η λατρεία του Αδριανού ως Νέου Διονύσου συνδέεται με την εορτή των Αδριανείων που μοιάζουν να αποτελούν τη συνέχεια της μεγάλης εορτής των Διονυσίων (Οικονόμου, 2014:50). Έτσι, για το «πρώτο θέατρο του κόσμου», δηλαδή το θέατρο του Διονύσου, στην Αθήνα εγκαινιάζεται μια νέα λαμπρή περίοδος επί του Ρωμαίου φιλέλληνα αυτοκράτορα Αδριανού, καθώς υπήρξε αγωνοθέτης στα Μεγάλα Διονύσια το 112/113μ.χ., 125μ.χ. και 132μ.χ. Με το όνομα του Αδριανού συνδέονται μετατροπές στον χώρο του σκηνικού οικοδομήματος (Naroli, 2015:101).

Σύμφωνα με το Σωματείο «Διάζωμα» (2008) περιηγητές που επισκέφθηκαν την πόλη της Ιεράπετρας στην Κρήτη από το 16ο έως και το 19ο αιώνα (Onorio Belli και ο Thomas Spratt) ανέφεραν την ύπαρξη δύο θεάτρων, ενός μεγάλου και ενός μικρότερου – αμφιθεάτρου. Τον

Ιούνιο του 2013 ξεκίνησαν εργασίες για τον εντοπισμό του θεάτρου που δεν ήταν ορατό. Μέχρι σήμερα ήρθαν στο φως το κοίλο και τμήμα της ορχήστρας ενός θεάτρου με προσανατολισμό ΒΔ-ΝΑ. Έχουν ανασκάψει 6 σωζόμενες σειρές εδωλίων. Η κ. Σοφianού, Προϊσταμένη της Εφορίας Αρχαιοτήτων Λασιθίου, παρατηρεί ότι «η κατασκευαστική τεχνική είναι συνηθισμένη στη ρωμαϊκή αρχιτεκτονική: χρησιμοποιούσε μικρές, ακατέργαστες πέτρες ανακατεμένες με ασβέστη και άμμο. Το κτήριο, που ήρθε στο φως, αποτελεί τυπικό δείγμα ρωμαϊκού χώρου θεαμάτων. Έχει ακτίνα ορχήστρας 6μ. εξωτερικό πλάτος 32μ., μήκος 36μ. και η χωρητικότητά του υπολογίζεται στα 1500 άτομα. Χρονολογείται στις αρχές του 2ου μ. Χ. αιώνα και ίσως κατασκευάστηκε στα χρόνια της αυτοκρατορίας του Αδριανού. Στις εκσκαφές για τη θεμελίωση του τζαμιού είχε βρεθεί το άγαλμα του Αδριανού ύψους 2.68μ.»

Το 2011 με τη συνεργασία τριών ερευνητικών ιδρυμάτων από τη Βρετανία, την Ιταλία και την Αλβανία – των πανεπιστημίων Οξφόρδης και Macerata και του Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Τιράνων ήρθε στο φως ένα αρχαίο θέατρο της εποχής του Αδριανού μαζί με ένα μνημειακό σύμπλεγμα κτιρίων, που περιλάμβανε θέρμες στην Αδριανούπολη που βρίσκεται κοντά στο χωριό Sofratike, 14χλμ. Ν. του Αργυροκάστρου, στην ευρύτερη περιοχή της Δρόπολης.

Από την περιοχή της Ασίας θα παρουσιαστούν τρία σημαντικά θέατρα με πληροφορίες που αντλήθηκαν από το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού. Η έρευνα για τα θέατρα της Ασίας, όπως η αναστύλωση και η ανάδειξή τους, ξεκίνησε τις τελευταίες δεκαετίες. Σε όλες τις περιοχές της, Ιωνία, Καρία, Λυκία, Πισιδία, Παμφυλία, Θράκη, Προποντίδα, Φρυγία και Κιλικία εντοπίζονται θεατρικά οικοδομήματα. Στους ρωμαϊκούς χρόνους δεν χρειάστηκε να οικοδομηθούν πολλά καινούρια θέατρα ρωμαϊκού τύπου στη μικρασιατική ακτή. Τα ελληνιστικά θέατρα, που ήδη υπήρχαν, διαμορφώνονταν και μετασκευάζονταν ενσωματώνοντας στην ελληνική αρχιτεκτονική παράδοση τα ρωμαϊκά πρότυπα (Αριστοδήμου, 2005).

Το θέατρο των Αιζανών στη δυτική Φρυγία συνδέεται άμεσα με το όνομα του Αδριανού, καθώς στα χρόνια του η πόλη ακμάζει, αποκτά ιδιαίτερη πολιτική και οικονομική σημασία και αποτελεί ένα από τα μέλη του Πανελληνίου, την ένωση των ελληνικών πόλεων που ίδρυσε ο φιλέλληνας αυτοκράτορας το 131/132. Είναι κτισμένο κοντά στην αγορά, τον ναό του Δία και τα λουτρά. Στα Αδριάνεια χρόνια, ανήκουν το σκηνικό οικοδόμημα, η επέκταση του κοίλου, η αναδιαμόρφωση των υποκατασκευών και ο υπόγειος περιμετρικός διάδρομος. Σε αυτή τη φάση ανήκει και η ανάγλυφη ζωφόρος με τις σκηνές κυνηγιού, πράγμα που υποδεικνύει ότι το θεατρικό οικοδόμημα χρησιμοποιήθηκε για τη διεξαγωγή αγώνων και θηριομαχιών σε μεταγενέστερη εποχή (Αριστοδήμου, 2002).

Το θέατρο Ερυθρών (2011) κτίστηκε για πρώτη φορά στην πρώιμη περίοδο, από κοινού με το θέατρο της Αλικαρνασσού, οι σειρές των καθισμάτων είχαν στερεωθεί στην πλαγιά, αλλά έχει αναγνωριστεί ότι το κοίλο είχε διευρυνθεί κατά την ρωμαϊκή εποχή, με την προσθήκη ενός τμήματος και στις δύο άκρες που υποστηριζόταν από τοίχους. Το θέατρο καταστράφηκε από έναν σεισμό το 100 μ.Χ. Εργασίες αποκατάστασης έγιναν την εποχή του Ρωμαίου αυτοκράτορα Αδριανού. Είναι ένα από τα πρώτα θέατρα στην Μικρά Ασία και εκτιμάται ότι είχε χωρητικότητα περίπου 5.000 ατόμων.

Τέλος, ο Αδριανός γοητεύτηκε από την Παλμύρα της Συρίας και την ανακήρυξε ελεύθερη πόλη και την επονόμασε Αδριανή Παλμύρα (Rey-Coquais, 1976:315). Την περίοδο της αυτοκρατορίας του κτίστηκε το τρίτο μεγάλο ιερό της Παλμύρας, το ιερό του Μπααλαμίν (Baalshamin), ο ναός του Αλάτ (Allat) και το θέατρο με εννέα σειρές κερκίδων.

Ανάγλυφος διάκοσμος στα Θέατρα

Ο δεύτερος άξονας έρευνας επικεντρώνεται στη μελέτη του ανάγλυφου διακόσμου που μαρτυρεί τη στενή σχέση του Αδριανού με το αρχαίο ελληνικό θέατρο. Όπως αναφέρει η Di Napolí (2015), ο γλυπτός διάκοσμος των θεάτρων είναι σημαντικός, προκειμένου να σκιαγραφήσουμε μια συνολική εικόνα της σημασίας και της εξέλιξης του θεάτρου. Η μελέτη του ανάγλυφου διακόσμου πέντε θεάτρων - του θεάτρου της Μεσσήνης, της Κορίνθου, του Διονυσίου, της Εφέσου και της Αφροδισιάδας (Καρία)- θα φωτίσει το ενδιαφέρον και την αγάπη του Αδριανού γι' αυτήν τη μορφή τέχνης.

Η Κόρινθος είναι σημαντική πόλη από οικονομική και διοικητική άποψη την εποχή της Ρωμαιοκρατίας στην Ελλάδα. Στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Κορίνθου ο εκθεσιακός χώρος «Κόρινθος, αποικία Ρωμαίων» περιλαμβάνει σημαντικό αριθμό γλυπτών και ενδιαφέροντα ψηφιδωτά από ρωμαϊκές επαύλεις. Στο αρχαίο θέατρο χωρητικότητας 18.000 θεατών βρέθηκαν πολυάριθμα αγάλματα και επιγραφικό υλικό, ανάμεσα τους και αρκετά που σχετίζονται με τον Αδριανό. Την εποχή του πραγματοποιείται πλήρης ανακατασκευή του Θεάτρου με τριώροφο κιονωτό προσκήνιο, το οποίο διέθετε τρεις εισόδους αψιδωτής κάτοψης (Διάζωμα, 2009b:4). Επίσης, ανάμεσα σε μια σειρά από εικονιστικά αγάλματα αυτοκρατόρων και μελών της αυτοκρατορικής οικογένειας στην πρόσοψη της σκηνής, βρέθηκαν δύο του Αδριανού, το ένα θωρακοφόρο και το άλλο σε ηρωική στάση και ενδυμασία (Di Napolí, 2015:96). Επιπλέον, λατινικές επιγραφές, που βρέθηκαν στο επιστύλιο του ισογείου, αναφέρονται στο όνομα του Αδριανού.

Η Μεσσήνη επίσης διατηρούσε καλές σχέσεις με τη Ρώμη και έτσι στο θέατρο των ελληνιστικών χρόνων η σκηνή με το προσκήνιο ανακατασκευάστηκαν στην περίοδο του Αυγούστου και του Τραϊανού (Θέμελης, 2010). Αυτοκράτορες όπως ο Τιβέριος, ο Κλαύδιος, ο Νέρων αλλά και οι Τίτος, Βεσπεσιανός, Δομιτιανός, Τραϊανός, Αδριανός, Μάρκος Αυρήλιος και Λούκιος Βέρος τιμήθηκαν από τους Μεσσήνιους με την ανέγερση ανδριάντων στην αγορά και στο θέατρο (Θέμελης, 2010:12). Εκεί βρέθηκε ενεπίγραφο βάθρο, που έφερε χάλκινο άγαλμα του Αδριανού, και υπήρχε η επιγραφή «Αγαθή Τύχη Αυτοκράτορα Καίσαρα Θεού Νέρουα υωνόν, Θεού Τραϊανού Παρθικού υόν, Τραϊανόν Αδριανόν Σεβαστόν, αρχιερέα μέγιστον Τιβ. Κλαύδιος Φροντείνος Μάκερ Καμπανός Τιβ. Κλαυδίου Σαιθίδα Καυλιανού, αρχιερέως και Ελλαδάρχου των Αχαιών δια βίου υιος, ανέθηκεν» (Οικονόμου, 2014:23).

Ο Αδριανός επισκέφθηκε την Αθήνα και έγινε αγωνοθέτης στα Μεγάλα Διονύσια, όπου διεξάγονταν δραματικές παραστάσεις. Σύμφωνα με τον Οικονόμου (2014) την εποχή του Αδριανού στο κοίλο του θεάτρου ανιδρύθηκαν 13 αγάλματα του Αδριανού και κατασκευάστηκε θεωρείο για τον αυτοκράτορα και τέσσερα βάθρα στο κοίλο που φέρουν στις επιγραφές τους το όνομά του. Η Di Napolí (2015) αναφέρει ότι το άγαλμα του Αδριανού είναι πλαισιωμένο από πολυάριθμες αναφορές στον διονυσιακό συμβολισμό και προβαλλόταν ως «νέος Διόνυσος».

Τέλος, στα δύο θέατρα της Ασίας, στο θέατρο της Εφέσου και της Αφροδισιάδος, ευρήματα φανερώνουν τη σχέση του Αδριανού με αυτά. Αρχικά, το θέατρο της Εφέσου αποτελεί το καλύτερα σωζόμενο αρχαίο κτίσμα της μικρασιατικής μητρόπολης, το μεγαλύτερο θέατρο του μικρασιατικού χώρου και ταυτόχρονα ένα από τα μεγαλύτερα θέατρα του αρχαίου κόσμου. Η αρχική κατασκευή του θεάτρου της Εφέσου τοποθετείται πιθανόν μετά το 133 π.Χ. Στους Αυτοκρατορικούς χρόνους, πιο συγκεκριμένα κατά τον 1ο αι. μ.Χ. έγινε ριζική ανακαίνιση του θεατρικού οικοδομήματος σύμφωνα με τον ρωμαϊκό τύπο. Στο θέατρο ο Απόλλωνας αντιπροσωπεύεται με τρεις απεικονίσεις: έναν ακέφαλο

κορμό στον τύπο του Απόλλωνα Λυκείου και δύο κεφαλές που φορούν στεφάνι κισσού και χρονολογούνται στην αδριάνεια περίοδο (Ντόουσον & Αριστοδήμου, 2007). Η πόλη Αφροδισιάς στην Καρία ήταν σχετικά ασήμαντη κατά την περίοδο πριν από την έλευση των Ρωμαίων στη Μικρά Ασία. Απέκτησε κύρος λόγω του ότι, σε αντίθεση με τις περισσότερες πόλεις της Ασίας, τάχθηκε στο πλευρό της Ρώμης. Στο θέατρο της Αφροδισιάδας χωρητικότητας 8.000 ατόμων βρέθηκαν πλήθος επιστολών Ρωμαίων αυτοκρατόρων, οι οποίες επιβεβαιώνουν τα προνόμια της Αφροδισιάδας και τις ευεργεσίες τους, έχουν καταγραφεί στην αριστερή πάροδο του θεάτρου, στον λεγόμενο «τοίχο των αρχείων», ανάμεσα σε αυτές υπάρχει και επιστολή του Αδριανού (Παλαιοθόδωρος & Μεχτίδης, 2006).

Έπαυλη Αδριανού

Η Έπαυλη του Αδριανού κτίστηκε περίπου 30 χιλιόμετρα έξω από τη Ρώμη τον 2^ο αι. μ.Χ. και ήταν το καλοκαιρινό ανάκτορο του αυτοκράτορα και το ησυχαστήριό του. Το 1999 εντάχθηκε στα Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Περιλάμβανε πάνω από τριάντα κτήρια φημισμένα, που τα είχε συναντήσει στα ταξίδια του- κυρίως στην Ελλάδα και στην Αίγυπτο - και τον εντυπωσίασαν, όπως βιβλιοθήκες, λουτρά, κήπους, θέατρα κ.α. Ένα από αυτά τα κτήρια ήταν το *Ελληνικό θέατρο* χωρητικότητας 3.000 περίπου θεατών, όπου βρέθηκαν δύο γλυπτά, που απεικονίζουν την τραγωδία και την κωμωδία, και βρίσκονται σήμερα στο Μουσείο του Βατικανού (Digital Hadrian's Villa Project, 2012). Στα *Απομνημονεύματα του Αδριανού* η Yourcenar (1989) γράφει «Το μικρό ελληνικό θέατρο της Έπαυλης και το μόλις πιο μεγάλο λατινικό θέατρο, δεν είχαν τελειώσει ακόμα. Ανεβάσαμε παρ' όλα αυτά μερικά έργα. Παίξανε, κατ' εντολήν μου, τραγωδίες και παντομίμες, μουσικά δράματα και ατελλανά» (σ.266).

Συμπεράσματα

Ο ελληνορωμαϊκός πολιτισμός, η συνάντηση δηλαδή του ελληνικού και ρωμαϊκού στοιχείου, είναι εμφανής και στο θέατρο. Οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, εκτός από τα άλλα είδη τέχνης, και για το αρχαίο ελληνικό θέατρο, όμως το προσάρμοσαν στις δικές τους ανάγκες. Από τα χρόνια του αυτοκράτορα Αυγούστου και έπειτα διαπιστώνεται έξαρση στην κατασκευή θεάτρων σε όλη την έκταση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Η αξιοποίησή τους, όμως, ως μέσο προπαγάνδας όπου επιδεικνύετο η δύναμη μιας μεγάλης Αυτοκρατορίας, που εγγυάται την ευημερία και την ελευθερία των πολιτών της, προκάλεσε αναπόφευκτα πολλές αλλαγές στον χώρο και στα θεάματα. Έτσι, κατά τη διάρκεια της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας μετασηματίστηκε το αρχιτεκτόνημα, από λιτό και ανοικτό έγινε μεγαλοπρεπές, κλειστό, πολυώροφο με τόξα και καμάρες, με θολωτές κατασκευές που συμβολίζει τη δύναμη και την υπεροχή της αυτοκρατορίας. Μετασηματίστηκε ο γλυπτός διάκοσμος των θεάτρων, καθώς από περιορισμένος έγινε πλούσιος, με αγάλματα και ανάγλυφα, που εξυπηρετούσαν την αυτοκρατορική προπαγάνδα, δηλαδή τη συνεχή υπενθύμιση της παρουσίας και μεγαλοπρέπειας του αυτοκράτορα και της οικογένειάς του. Ο Οικονόμου (2014) αναφέρει πως «από τη στιγμή που μπαίνει ο θεατής στον χώρο του θεάτρου, από την πάροδο μέχρι να καθίσει στη θέση του στο κοίλο “επικοινωνεί” με τα εντυπωσιακά πορτρέτα που απεικονίζουν τον αυτοκράτορα» (σ.4). Μετασηματίστηκε το είδος των θεαμάτων, από έργα υψηλής ποιότητας (τραγωδίες) κατέληξε σε κωμικές σκηνές με βωμολοχίες (μιμόδραμα), θηριομαχίες, μονομαχίες. Μετασηματίστηκε ο σκοπός του θεάτρου, από μέσο ηθικο-πνευματικής ανάτασης και καλλιέργειας έγινε μέσο εκτόνωσης και εκχυδαϊσμού.

[E%95%CE%94%CE%A1%CE%99%CE%9F-%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%9F.pdf](#)

Digital Hadrian's Villa Project (2012). *Greek Theater*. Ανακτήθηκε στις Οκτωβρίου 15, 2017, από <http://vwahl.soic.indiana.edu/villa/greektheater.php#>

Ντόουσον Μ. Δ. & Αριστοδήμου Γ.(2007). *Έφεσος (Αρχαιότητα), Θέατρο*. Ανακτήθηκε στις Οκτωβρίου 19, 2017, από Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού <http://asiaminor.ehw.gr/forms/flLemma.aspx?lemmaId=4345>

Eck, W.(1976). Επέκταση και αποκρυστάλλωση του ρωμαϊκού κράτους. Στο *Ιστορία του Ελληνικού έθνους*, τ. ΣΤ (σσ.8-67). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών Α.Ε.

Θέμελης, Π. (2010). *Τα θέατρα της Μεσσήνης*. Διάζωμα

Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού (2007). *Ρωμαϊκή περίοδος- Θέατρο*. Ανακτήθηκε στις Οκτωβρίου 18, 2017, από <http://www.ime.gr/chronos/07/gr/culture/index46.html>

Historia Augusta. (2012). *The Life of Hadrian*. Ανακτήθηκε στις Οκτωβρίου 18, 2017, από http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Historia_Augusta/Hadrian/1*.html

Λαγογιάννη, Μ. & Χούλια-Καπελώνη, Σ. (2015). *Από το ξύλο στην πέτρα. Η εξέλιξη του θεατρικού οικοδομήματος στην αρχαιότητα*. Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων. Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Διεύθυνση Μουσείων. Ανακτήθηκε στις Οκτωβρίου 20, 2017, από <http://ancienttheater.culture.gr/el/ekpaideftikoyliko/entupa/--5/--6/10-apo-to-ksulo-stin-petra-1/file>

Μπολέτης, Κ. & Πιτένης, Μ. (1999, Αύγουστος 9). *Από τη Μεσοποταμία ως τη Βρετανία. Καταγραφή των ρωμαϊκών θεάτρων και ωδείων που σώζονται σήμερα*. Καθημερινή, σσ.10-14

Οικονόμου, Β.(2014). *Ο εκτός σκηνής γλυπτός διάκοσμος του ρωμαϊκού θεάτρου και η σημασία του* (Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών). Ανακτήθηκε Οκτωβρίου 20, 2017, από <http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/handle/10889/8021>

Παλαιοθόδωρος Δ. & Μεχτίδης Π.(2006), *Αφροδισιάς (Αρχαιότητα)*. Ανακτήθηκε στις Οκτωβρίου 20, 2017, από Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού <http://asiaminor.ehw.gr/forms/flLemmaBodyExtended.aspx?lemmaID=3856>

Πορτελάνος, Α.(1999, Αύγουστος 9). *Τα πρότυπα του ελληνικού θεάτρου*. Καθημερινή, σσ.3-6.

Rey-Coquais, J.-P. (1976). Συρία. Στο *Ιστορία του Ελληνικού έθνους*, τ. ΣΤ (σσ.279-319). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών Α.Ε.

Σοφιανού, Χ. (χ. ημ.). *Αρχαίο θέατρο Ιεράπετρας*. Ανακτήθηκε στις Οκτωβρίου 18, 2017, από Διάζωμα <http://www.diazoma.gr/theaters/archaio-theatro-ierapetras/>

Το αρχαίο θέατρο των Ερυθρών (2011). Ανακτήθηκε στις Οκτωβρίου 18, 2017, από <http://erythrealithri.blogspot.gr/2011/08/ancient-theatre-of-erythrai.html>

Yourcenar, M. (1989). *Αδριανού Απομνημονεύματα*. Μτφρ Ι. Χατζηνικολή. Αθήνα: Εκδόσεις Χατζηνικολή.

Follet, S. (1976). Αττική. Στο *Ιστορία του Ελληνικού έθνους*, τ. ΣΤ (σσ.165-173). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών Α.Ε.

Φρέϊρε, Π. (1977). *Η αγωγή του καταπιεζομένου*. Μετάφραση Γ. Κρητικός. Αθήνα, Εκδόσεις Ράππα

Χωρέμη, Α.(χ. ημ.) *Ρωμαϊκή Αθήνα*. Ανακτήθηκε στις Οκτωβρίου 22, 2017, από http://www.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_5.aspx

Ψυχογιού, Ο.(2012). *Αρχαίο θέατρο Άργους*. Ανακτήθηκε στις Οκτωβρίου 22, 2017, από http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=733